

Eugen Ionesco : o punte între două limbi, două literaturi

Prezenta lucrare este consacrată dublei personalități a dramaturgului Eugène Ionesco precum și lungului drum pe care dramaturgul îl traversează între cele două « existențe », română și franceză. Acest drum urmează îndeaproape parcursul dublu al unui combatant împărțit între două epoci ce se disting perfect între ele. El începe cu junețea română a dramaturgului și culminează cu consacrarea acestuia pe scena dramaturgiei franceze și treptat, mondiale. Tema pe care am urmat-o pe întregul parcurs al acestei lucrări este aceea a dublei identități și a bilingvismului pregnant ce i-a marcat în mod profund existența și opera. Originalitatea prezentei lucrări constă în principal în abordarea parcursului literar al dramaturgului în anii săi de formare intelectuală românească și a influenței sale asupra operei franceze. Lucrarea conține, de asemenea, numeroase aspecte inedite din viața lui Eugène Ionesco, tinerețea sa, anii de tranziție parizieni precum și un interviu cu prietenul apropiat al dramaturgului, filozoful Mihai Sora, singurul “martor” al generației anilor 1930 din care au făcut parte deopotrivă Emil Cioran, Mircea Eliade și Eugen Ionescu.

Ionesco se confruntă cu o dublă ruptură încă de la începutul copilăriei sale: prima este reprezentată de îndepărtarea de cadrul paradisiac al mediului rural din Normandia, așa cum dramaturgul îl descrie el însuși, a doua reprezentând-o drama veritabilă pricinuită de ruptura survenită în cuplul părintesc. Dacă prima ruptură marchează un prim contact cu lumea exterioară paradisului copilăriei, cea de-a doua va declanșa consecințe mult mai adânci în conștiința dramaturgului. Ionesco trece progresiv de la perioada copilăriei la cea a adolescenței și a vârstei adulte. Imaginile răsfirate, amintirile, obsesiile, angoasele, se regăsesc toate în opera sa franceză, devenind totodată une din sursele directe ale teatrului său și ulterior a scrierilor sale cu caracter autobiografic. Perpetuu asociat figurii despotice a tatălui împotriva căruia a dus un conflict familial continuu, Ionesco este confruntat cu o permanentă descoperire a veritabilei figuri părintești, imagine rămasă imaculată în universul copilăriei sale.

În mod profund marcat de absența tatălui, Ionesco caută cu disperare să fugă din țara în care s-a născut. Universul oniric al teatrului său este o permanentă căutare a cadrului familial și mai ales a imaginii tatălui, regăsit mai târziu de-a lungul incursiunilor teatrale. Ionesco pleacă în căutarea propriului univers familial pierdut,

începând cu căutarea de sine. În mod paradoxal, aceasta căutarea intimă ce se vrea a fi o coborâre metafizică solitară, are un singur scop: deschiderea către ceilalți, comunicarea cu lumea exterioară. Ionesco pleacă în căutarea propriei ființe. O face în monologurile încărcate și ofensive ale personajelor sale, în vacuitatea replicilor lor, deplângând automatismele și clișeele unui limbaj cotidian adoptat unanim de către toate societățile. Asistăm totodată la o importantă încărcătură emoțională pe care o pune în pensula care îl însoțește în universul său pictural, în care își găsește refugiu atunci când cuvintele însăși nu mai pot exprima nici “exprimabilul”, nici “inexprimabilul”.

Am abordat inițial opera de debut a lui Ionesco în limba română pentru a căuta chiar sursele acestei permanente atitudini negative ce se prelungește și culminează cu scrierile teatrale franceze. Dacă opera română este rezultatul unui nihilism exteriorizat în limba tatălui, precum și a unei dorințe incontrolabile de afirmare pe scena literară, opera franceză este rezultatul unei permanente căutări personale, a unei devorante chestionări de sine, a unei aspirații onirice la cadrul familial. Aciditatea și agresivitatea literară română revelează un profil rebel și plin de nonconformism ieșit dintr-o generație intelectuală ce domină în mod vădit junețea bucureșteană. Să nu uităm faptul ca tânărul Ionesco sosește în țara tatălui împotriva voinței sale.

Pesimismul și nihilismul ce țâșnesc din respingerea totală a țării tatălui au fost revelate de-a lungul unei scriituri ofensive și incandescente ce se deschide într-o tonalitate care trădează esența vindicativă ionesciană. De altfel, gustul manifestat de către Ionesco pentru negație așa cum reiese din paginile eseului său de debut se regăsește în cultul pe care dramaturgul îl închină contradicției. Dobândită în țara și limba tatălui, această combativitate critică a fost recondusă în țara și limba mamei, singura capabilă să răspândească nota de originalitate și de prospețime adusă de dramaturg. Desigur, Ionesco nu este nici inventatorul absurdului, nici al teatrului. El aduce însă teatrului curentul de prospețime de care avea nevoie, păstrându-și poziția ofensivă critică în ceea ce privește scena literară pariziană, “impenetrabilă”, de la începutul anilor cincizeci, umbrită de fluctuația socială și politică a acelei epoci. Intensitatea conflictelor familiale este dublată de intensitatea contextelor sociale și politice românești, care nu au făcut decât să adâncească prăpastia ce-l separa pe Ionesco de țara tatălui și care l-a împins să-și dorească cu orice preț să părăsească România.

Un capitol din această lucrare este consacrat celei ce l-a însoțit pe dramaturg pe parcursul întregii vieți, soția și deopotrivă confidenta sa, Rodica Burileanu. Ea a vegheat totodată și la “derapajele literare” provenite din rebeliunea negativistă a dramaturgului, de-a lungul juneței bucurestene, dar și la ascensiunea dificilă a cuplului din timpul perioadei de tranziție franceză din anii patruzeci, caracterizată prin mari dificultăți financiare și incertitudini legate de viitor. În acest sens, am considerat elocventă corespondența întreținută de Ionesco cu esteticianul Tudor Vianu, pe care am reprodus-o la sfârșitul acestei lucrări. Rodica joacă un rol de o importanță fără echivoc în viața dramaturgului, dând dovadă de un echilibru esențial atât în momentele cele mai dificile, cât și în cele mai euforice. Susținerea sa rămâne incontestabilă, Rodica aducându-i dramaturgului stabilitatea afectivă și familială necesară, într-o perioadă în care tânărul Ionesco își pierduse echilibrul familial natural. Torturat de un intens conflict permanent deopotrivă interior și exterior, familial, de ordin autoritar (cel cu tatăl său, cu profesorii săi, cu criticii săi), social (cu ideologiile pe care le-a respins atacându-le în permanență), metafizic (cu o inexorabilă angoasă existențială și o puternică voință orientată către credință ortodoxă), fără a uita conflictul individual, Ionesco a devenit figura însăși a antiautoritarului, într-un spirit pur liberal. Extrapolând individualismul său aparent, Ionesco se metamorfozează în purtătorul de cuvânt al unei societăți căreia îi contestă funcționarea și regulile. Orice ideologie este o îngrădire a libertății individuale, a libertății de gândire și de exprimare. Conștiințele sunt astfel « machiate » de către manipulări masive și incontrolabile. Impactul unei duble “rinocerite”, aceea a unei societăți al cărei prizonier este, împotriva voinței sale, dramaturgul însuși și “rinocerita” inspirată de către propriul său tată, produsul direct al acestei societăți și-a găsit cel mai potrivit deznodământ în această piesă emblematică ce arborează o puternică încărcătură metaforică, și anume *Rinocerii*. Ionesco contestă funcția anacronică a teatrului și continuă aceeași serie de întrebări de-a lungul pieselor de teatru. Fără îndoială că intensitatea unui trecut românesc influențat de orientările generale totalitare l-au transformat pe Ionesco într-un fervent apărător al libertății individuale.

Nu mai este vorba aici de necesitatea de a face o diferență între Eugène Ionesco și Eugen Ionescu, întrucât cei doi au existat distinctiv, în epoci diferite și eterogene, există și vor exista în continuare. Destinul operei ionesciene și geneza sa sunt intim legate de parcursul din tinerețe al lui Ionesco. Eugen Ionescu aparține

culturii române la fel cum Eugène Ionesco aparține culturii franceze. Dacă teatrul este o formă de evadare de “teatru”, o altă formulă de denunțare a degradării umane sub toate formele sale, jurnalele rămân o soluție de acces direct la un trecut pe care Eugène Ionesco a persistat să-l caute și de care Eugen Ionescu a încercat cu disperare să fugă. După ascensiunea lingvistică naturală în jurul limbii materne, Eugène plonjează către aprofundarea limbii tatălui. Universul românesc nu se limitează la dimensiunea sa lingvistică, cea în care dramaturgul și-a exprimat primele angoase și a efectuat primele confesiuni intime. El reprezintă, de asemenea, cadrul în care dramaturgul a pășit către primele sale întâlniri religioase.

Am aprofundat totodată “căutarea întreruptă” lansată Providenței, o căutare personală a propriei ființe, precum și impactul său în opera franceză. Ionesco înclină către un ateism umanist. Tradiția ortodoxă cu care se confruntă pe toată durata tinereții sale bucureștene rămâne în mod indubitabil impregnată în opera sa. Prin intermediul pieselor sale de teatru, Ionesco efectuează multiple ocoluri spirituale în căutarea Providenței. Nu este de mirare faptul că una din temele fundamentale ale teatrului său rămâne tema “morții”, apropiere juvenilă a unei realități ce se transformă în mod progresiv în obsesie. În afara consecințelor generate de educația bucureșteană accentuată, trebuie luată de asemenea în vedere autenticitatea catehismului adoptat și extins printr-o pură spiritualitate. Ionesco a manifestat o evidentă atracție către scrierile mistice care l-au apropiat în mod evident de gândirea cioraniană.

Ionesco nu a încetat nicio clipă să vorbească și să scrie în limba română, chiar și după returnarea sa definitivă în Franța. Intensa sa activitate critică și corespondența ținută cu România l-a menținut atașat la țara tatălui. De altfel numai după ce bazele operei sale teatrale au fost bine stabilite a urmat o diminuare a practicării limbii române. Ionesco depășise deja prospețimea primăverii, gustase mângâierea verii, pregătindu-se pentru “coacerea” autumnală a vieții sale. Dublul său parcurs l-a forțat să demineze terenurile cele mai ostile. Controverse și antipatii, inimități și gelozii se amestecă și se resping deopotrivă în jurul numelui său cu o puternică rezonanță românească.

De-a lungul acestei lucrări am urmărit nu doar lupta ionesciană, interminabilul său atașament românesc și impactul asupra întregii opere, dar și martorii care au asistat la ascensiunea sa, la momentele mai puțin intense din viața sa, dar și la permanentele sale căutări întrerupte. Principalele figuri ale generației românești de

intelectuali sunt amplu abordate pe întregul ansamblu al acestei lucrări. Mărturiile lor și prezența lor în mijlocul exilului parizian vin să susțină și să întregască lupta ionesciană împotriva politizării literaturii, culturii, artei privită în general.

Acest scriitor major, așa cum îl consideră filozoful Mihai Șora, își înscrie numele printre cele ale dramaturgilor celor mai jucați pe scenele întregii lumi. La sfârșitul unei vieți marcate de o pregnantă bivalență identitară, solidară cu românii, cu precădere în preajma evenimentelor politice traversate la sfârșitul anului 1989 și imediat după căderea comunismului, Ionesco își regăsește identitatea românească, reușind astfel să învingă un permanent conflict interior cu țara tatălui.